

Trouw

In goede en kwade dagen –

blijkbaar ook de allerkwaadste

Tot de dood ons scheidt

Dan begint rouw

Een vrouw in rouw

Getrouwde (v)rouw

Ooit dacht ik iets te gaan schrijven over het moederschap. Over zwanger zijn en over bevallingen. Over kraamverband en netjes als onderbroeken. Over spieren die weg zijn en luttelens die blijven. Over niet enkel huilen op dag vier, maar elke dag. Over onzekerheden. Over borstvoeding en de bijbehorende uitputtingsslag. Over de ontbrekende work-lifebalance. Over broccolipuree. Over babysits. Over *date nights* en seks die je moet inplannen in Outlook. Over slaaptkort. Over de onzichtbare taken en het schuldgevoel van elke mama. Over cappuccino's en worteltaart. Over ongezonde brooddozen en vergeten zwemzakken. Over moederen en ploeteren.

Wist ik toen veel.

De liefde is het mooiste wat er is.
En jou ben ik kwijt.

Soms begint mijn hart ineens sneller te slaan en klopt het in mijn keel. Alles bonst dan. Alsof er zich weer iets gaat aankondigen. Iets met de jongens. Dan beleef ik die ochtend in Durbuy opnieuw.

6 oktober. Ik was net uit de douche gestapt toen mijn naam weerklonk in het vakantiehuis. Gevolgd door 'Uw papa is hier'. Toen ging mijn hart eveneens als een gek tekeer. Wat deed mijn vader op een vroege zondagmorgen op ons vriendinnenweekend? Dit kon enkel slecht nieuws zijn. Slechter dan ik ooit had durven denken. Vreselijk slecht. Vake kwam doen wat anders de politie van Durbuy had moeten doen. Gruwelijk nieuws brengen: 'Siegfried is vanacht verongelukt.' Ver-on-gelukt.

Ik herinner me mijn schreeuw. Een soort oerknal die alles openbrak en iedereen wakker maakte.

Mijn eerste vraag was: *hoe?*

Je was gevallen met een elektrische step op de terugweg van een verjaardagsfeestje naar je ouderlijk huis, waar je onze liefste zonen in bed had gestopt.

Mijn tweede vraag was of de jongens oké waren. En of ze het al wisten. Blijkbaar wel.

Het is ze verteld zonder dat ik erbij was. Alle zorg lag vanaf dan bij mij, maar die taak heb ik niet kunnen vervullen.

Ik trok mijn kleren aan, zocht mijn spullen bijeen en startte met overleven. Anderhalf uur onderweg, naar een toekomst die geen toekomst meer is. Jij bent dood. Ons gezin is dood. Verwoest. Kapot. Uiteengerukt. Gereten. Gespleten. Nooit meer te helen. Nooit meer een geheel. Weg geluk.

Eén grote verantwoordelijkheid die blijft: onze twee schatten. Voor hen overleef ik. Voor hen probeer ik. Ook voor hen schrijf ik.

Het vervolg is een boek – dit boek –, een nachtmerrie. Helaas geen fictie. Sindsdien rest me een voortdurende angst die me soms helemaal overmant. Dan bonkt mijn hart en woelt mijn hoofd. Tot alles in mijn lijf mee reageert. Rug, darmen, benen. Pijn.

Krampen. Verkrampte angst.

Verlammend verdriet.

Voor altijd verwond.

Vervolgvrees.

Voor verloren geluk.

Vlijmscherp snijdt de dood zich als een brutoot door onze grote kleine gelukjes.

Onverschrokken neemt ze en laat ons achter met pijn.

Veel pijn.

‘Je bent een sterke vrouw, Goedele.’

Maar ook de sterkste tak kan knakken. Er zullen schimmels groeien. Korsten van bedorven verdriet.

Ik walg van het leven.

DE TIEN ZOMERS SAMEN

Geen groter contrast met het geluk van dertien jaar eerder. Warme zomeravond. Braderie in Diest. Jij was daar met je ex-lief, ik was er voor een van de zangers van de band die optrad. We eindigden de avond samen. Eindelijk. Afkomstig van elkaars buurgemeente in de Kempen, kwamen we elkaar al sinds onze tienertijd tegen bij het uitgaan. Maar verder dan het uitwisselen van vluchtige blikken waren we nooit geraakt. Tot die avond. Waar we door toevalligheden naast elkaar stonden, aan de praat raakten en al snel verdrongen in elkaars ogen. Onbezonnen reed ik met je mee om nog te gaan dansen. Om verder te praten. Om te zeggen dat je mijn nummer niet had toen je zei dat je me zeker ging bellen. En om me dan eindelijk te laten kussen.

Het was vuurwerk van in het begin. Dolverliefd, weinig eetlust. Het was de eerste keer dat ik zoiets voelde. Iedereen zag het ook aan ons. Ja, we waren het koppel dat al eens de opmerking *'Get a room!'* kreeg. Of het hilarische *'Zijn de lovers ook mee?'* tijdens de dansles. De swingcursus was de

eerste hobby die we samen uitprobeerden. Al bleek dansen niet direct ons grootste talent. De zeillessen die later volgden, gingen ons veel beter af. Samen zalige zaterdagen verliefd zweven op de golfjes van het Galgenweel.

Aangezien jij nog thuis woonde, verbleef je al snel bijna dagelijks op mijn kleine appartementje in de grote stad. De eerste nacht had je je toiletzak braaf in de auto gelaten, omdat het anders misschien verkeerd zou overkomen. Om vijf uur 's ochtends reed je nog terug. Zo was je toch niet blijven slapen op onze eerste echte date. Maar eigenlijk voelde niets verkeerd aan. We wilden zoveel mogelijk bij elkaar zijn, babbelden hele nachten en bleven vrijwel constant in elkaars buurt. Vermoeiende nachten ook die tegelijk zoveel energie gaven. We leefden voluit en maakten plannen voor de rest van ons leven. Wandelingen in de stad, aperitieven op de kaaien, gehuurde films waarvan we slechts de helft bekeken, kennismakingen met vrienden en familie... het liep vrijwel allemaal vanzelf.

Op het feest voor mijn 25ste verjaardag verkleedde je je als Romeinse krijger. Ik was ontzettend trots op mijn knappe, sterke, beschermer. Zelf ging ik verkleed als engel. De hemel was tenslotte een plek op aarde.

Wij waren het meervoud van geluk.

(naar Herman de Coninck, n.v.d.r.).

We kozen voor de stad om toch zeker het eerste deel van onze toekomst verder uit te tekenen. We kochten een appartement en verbouwden het zelf. Zo fijn om samen aan ons nest te werken. Uiteraard hadden we discussies – vooral over centen – en ergerde ik me aan de traagheid waarmee je in gang schoot. Meermaals was ik ongerust wanneer ik je 's nachts niet kon bereiken als je op stap was en ik je al thuis verwacht had. Je was er overal graag bij. Je leed aan fomo nog voor het woord bestond. En je wilde vooral ook altijd tot de laatste blijven. Ik sleurde je graag mee in activiteiten overdag: fietsen, wandelen, weekendjes naar zee. Jij maakte plannen voor 's avonds: etentjes met ons tweeën of lange caféavonden met je vrienden. Ondertussen timmerden we aan onze carrière. We stimuleerden elkaar en durfden al eens te veranderen van job. Jij moest geregeld naar het buitenland – aankopen in China. Verdorie, wat hebben we elkaar veel gemist. We waren verslaafd aan elkaar, bij elk vertrek moesten we afschikken. Maar bij elke terugkeer was de roes des te groter.

Drie jaar na onze eerste kus was ik zwanger. We hebben er niet lang over nagedacht. We wilden allebei kinderen en gingen er gewoon voor. We kregen dat ook wel in onze plannen gepast. Een jaar later vroeg je me ten huwelijk. Je deed het zoals de traditie het vereist: eerst goedkeuring gevraagd aan mijn ouders met bloemen en een fles wijn, en lang gezocht naar het ideale moment om op je knieën te gaan.

Thieu werd geboren, genoemd naar mijn grootvader, de vader van mijn vader. Jij hebt mijn grootvader helaas nooit gekend. Geen enkele van mijn grootouders, trouwens.

De helft stierf lang voordat wij er waren, de andere helft toen ik tiener was. Mathieu, zoals mijn grootvader officieel heette, herinner ik me als een warme held. We gingen 's zomers fietsen – hij reed op de voorloper van de elektrische fiets, omdat het anders niet meer lukte. Hij leed aan de ziekte van Kahler. Eigenlijk was het fietsen een excuus om een ijsje te gaan eten. Hij kon genieten. Ik herinner me dat er elke avond pudding was en elke ochtend spek en eieren gebakken in te veel boter. In mijn beleving was hij niet dik. Hij had enkel een gigantische ronde buik waar je tegenaan kon gaan liggen in de zetel – een grote leren relax, die veel geld had gekost. En ik zie hem vooral veel televisiekijken, de hele avond VTM. Enkel voor de koers veranderde hij van zender. Heel Frankrijk kwam binnen tijdens de weken Tour de France. En ik zie hem kaartspelen. Steeds op dezelfde plek aan de grote ronde tafel, die bovendien uitschuifbaar was. Er lagen dan tal van kleine muntjes naast de vier kaartspelers. Ik begreep er niets van, maar was gefascineerd door hoe luid er geroepen werd en de stapeltjes muntjes die van de ene naar de andere speler schoven.

Mijn grootmoeder was mijn stiefgrootmoeder, maar een heel lieve, niet zoals in de sprookjes. Ik heb nooit de eerste vrouw van mijn grootvader gekend. De moeder van mijn vader stierf al toen mijn vader amper acht jaar was. Opeenvolgende galonstekingingen met uiteindelijk een gesprongen gal, maakten een zware – en in die tijd geen evidente – operatie noodzakelijk. Helaas te zwaar voor haar.

Mijn andere grootvader, de vader van mijn moeder, kwam 's zondags vaak bij ons eten. In de namiddag speelden

we dan gezelschapspelletjes. *Vier op een rij* of *Mens erger je niet*. De klassiekers. Hij stierf nog voor ik tien was. Echte gesprekken met hem herinner ik me dus niet. Wel dat hij maar enkele tanden had en gigantische borden havermout als ontbijt binnenlepelde. Hij was de gezondheidshype ver vooruit. Zijn vrouw, mijn grootmoeder, heb ik nooit gekend. Mijn moeder verloor haar moeder toen ze zelf zestien was.

Moeke en vake, zoals ik mijn ouders noem, waren dus allebei snel halfwees. Net zoals jouw vader trouwens, die zijn vader moest afgeven op zijn vijfde. Zo zot. Zo wreed. Zoveel (groot-) ouders die veel te jong gestorven zijn. Maar wij hebben dat nooit goed beseft. We kenden die grootouders immers niet. Ze waren al gestorven. Zo gaat dat met grootouders. We beseften niet dat ze veel te vroeg en al veel te lang uit het leven van onze ouders waren. Als kleinkinderen stonden we daar niet bij stil. Ook niet toen we zelf vader en moeder gingen worden.

Wij konden de wereld aan en ongeluk leek heel ver af.

De confrontaties met de dood die onze ouders als kind hadden meegemaakt, kwamen ook amper ter sprake. Pas toen ze het huis leeghaalden na het overlijden van zijn stiefmoeder, heeft mijn vader foto's teruggezien van zijn moeder. Er werd niet meer over zijn moeder gesproken na haar dood. De 'als we het er niet over hebben, dan is het er niet, dan voelen we het niet'-mentaliteit. Het leven moest doorgaan. In de overtuiging dat dat ook het beste was voor de kinderen.

Mijn vader moest, net zoals jouw vader, veel te jong op internaat. Vake mocht slechts om de twee weken een dag naar huis. Het moet vreselijk geweest zijn om al dat verdriet alleen te moeten dragen en daarnaast te horen dat 'je sterk moet zijn'.

Ook de impact van de dood van mijn moeders moeder leerde ik pas kennen nadat Thieu geboren was. Ze is toen haar levensverhaal beginnen op te schrijven. Ze had er behoefte aan een en ander over te leveren, want ze besepte dat het belangrijk is om je geschiedenis door te geven. Ik ben haar zo dankbaar voor alle details die ze toen heeft opgeschreven. We zouden dat allemaal moeten doen. Voor onszelf en voor het nageslacht. Laat ons daar vooral niet te lang mee wachten.

Uit 'Geschiedenis', opgetekend door moeke, mijn moeder, over het ziekbed en de dood van haar moeder, haar moeke:

Het leven, hoe pril ook, kan soms anders lopen dan verwacht. Op mijn twaalfde werd moeder ziek: de huisdokter vond geen echt duidelijke aanwijzingen en dus werd moeder ter observatie opgenomen in het ziekenhuis: daar werd een knobbeltje in haar borst gevonden. Ze werd doorverwezen naar Leuven; St. Raphaël. Dagelijks brachten we, na een lange, ziekmakende rit met de auto langs de Leuvensebaan van Diest naar Leuven, een bezoek aan die oude, versleten kliniek. Na haar ontslag daar begon ze aan een behandeling thuis: ze werd drie keer per week ingespoten met een

nieuw product: de apotheker diende het speciaal voor haar te bestellen. Ze voelde zich hier goed mee. Telkens ze op controle ging in Leuven, was daar de opmerking dat haar toestand 'opmerkelijk goed' was. Alhoewel ze heel wat kilo's afgevallen was dankzij een serieus dieet, begon haar buik te zwellen. Eveneens een vervelend verschijnsel: ze kreeg een zwaardere stem en een snor en baardgroei. Dat laatste werd verholpen door Anette van kapper Delti, die met Veet die onesthetische haartjes verwijderde. Het leek goed te gaan met moeder, maar anderzijds waren er zaken waarvan je intuïtief voelde dat ze niet klopten. Vader zweeg hierover in alle talen (later bleek dat bij de enige was die op de hoogte was van haar kanker). De wisselende gezondheidstoestand van moeder maakte mij onmisbaar in het huishouden: van een internaat werd niet meer gesproken en toen ik aan middelbare studies begon, werd er geopteerd voor de dichtstbijzijnde school (Tessenderlo), waar ik met de bus dagelijks naartoe kon.

In één klap was ik niet meer het verwend meisje. Als meisje was het maar logisch dat je het huishouden overnam, als moeder dit niet (meer) kon. Plots moest ik koken, wassen, strijken, poetsen, herstelwerk doen... als enige, want de broers waren op internaat en van het mannelijk geslacht en dus niet voorbestemd voor huishoudelijke taken! Danig beschermd en nog té jong, kende ik niets

*soep en het is geen werk, enkel even opwarmen.’
Helaas at ik toen zeker al een jaar niets anders dan
bliksoep! Ik wou nog wel eens zo’n goed smakende,
geurende, verse soep eten!*

*Mijn studiekeuze moet ook gelinkt worden aan het
vroeg verlies van mijn moeder. Op haar sterfbed
vroeg moeder mij om voor verpleegster te stude-
ren: ‘want dat is zo’n schoon beroep’. Dit gebeurde
toen in een van haar weinig heldere momenten en
ik besepte dat het niet de moment was om hierover
te discussiëren, dus beloofde ik haar dit. Enkele uren
later was ze er niet meer: ik kon deze belofte niet
meer corrigeren, wat ik graag gedaan had, want
ik zag mezelf dit beroep echt niet uitoefenen. Wat
had ik graag iets artistieks gedaan, al zag ik me
eerder voorbestemd voor een positief wetenschap-
pelijke richting. Maar verpleegkunde: dit lag
mijlenver van mijn dromen.*

*Later heeft Ludo mij op een idee gebracht: er be-
stond een nieuw beroep: ergotherapie. Dit was ook
een sociaal beroep, ook in de zorg, maar vanuit
een invalshoek die me wel aansprak. Dit leek me
een goed compromis. Dat de enkele scholen die deze
opleiding aanboden allemaal in Oost- en West-
Vlaanderen lagen, vond ik geen probleem. Dat er
ook vier uren lichamelijke opvoeding en sport in
het uurrooster voorzien waren, kon ik wel over-
winnen (al heb ik het ook vaak verwenst).*

Thieu ademde niet zoals het hoorde, maar verschillende kinderartsen stelden ons gerust. Zijn longen klonken oké, ook al piepte hij de hele tijd. Tot hij na zijn eerste crèche-bezoek verkouden werd en het piepen gepaard ging met zoeken naar adem. Toen ging het erg snel: van doktersbezoek over ziekenhuisopname tot dringende overplaatsing met een ambulance naar de intensive care voor kinderen.

Van de ene avond op de volgende ochtend barstte de veilige bubbel.

Onze zoon, die zogezegd met alles erop en eraan ter wereld was gekomen, moest in kunstmatige coma aan een beademingstoestel. Nadat was vastgesteld dat hij een ontdubbelde aorta had die zijn luchtpijp bijna dichtduwde, werd hij overgebracht naar het UZ Gent. We brachten onze dagen door op de intensive care, waar kinderen en tieners vochten voor hun leven. Ik probeerde onze situatie te relativeren tot een verpleegster zei: ‘Uw zoon kan op deze manier onvoldoende ademen, zijn levenslijn is in gevaar.’ Een dag later werden we vriendelijk verzocht de zaal te verlaten: dokters moesten de familie naast ons vertellen dat het geen zin meer had om hun dochtertje, dat leed aan de gevolgen van een bacteriële hersenvliesontsteking, nog langer in leven te houden. Ze werd nog snel gedoopt.

Daar zaten we: onze zoon,
drie maanden oud, zes kilogram,
in levensgevaar.

Pas achteraf sijnpele binnen hoe dicht we bij de dood stonden. Pas achteraf gingen we over van overlevingsmodus naar woede en verdriet. Door de vele ziekenhuisopnames en medische zorgen die daarna volgden, namen we nooit meer iets als echt veilig aan. Ongeluk leek vanaf dan erg dichtbij.

Zorgen – zware zorgen – waren mee geboren. Het was ook in die periode dat we – misschien voor het eerst? – ontdekten dat we toch verschilden van elkaar. Onze manier van troost zoeken verliep anders.

En we waren beiden te zwaar betrokken en emotioneel te uitgeput om er echt voor elkaar te zijn. We werden in ons verdriet en onze angsten geconfronteerd met de fundamentele eenzaamheid van ons zijn. Maar we beseften dat en konden die eenzaamheid samen omarmen.

De pijn droegen we elk op onze manier. En alle liefde tussen ons hield ons overeind.

Ook moeke maakte zich ongelooflijk veel zorgen over Thieu. Ze had zelf een dochter moeten afgeven na bijna acht maanden zwangerschap: mijn oudste zus is dood geboren. Ik weet niet veel over haar. Vake en moeke hadden

het er bijna nooit over – of toch niet wanneer ik in de buurt was. Pas toen mijn nicht, het petekind van moeke, geconfronteerd werd met een complexe zwangerschap van een tweeling, waarbij een van de twee het jammer genoeg niet gehaald heeft, begon moeke af en toe iets te vertellen over haar eerste dochter. Op vrijdag was al vastgesteld dat ze gestorven was, maar de gynaecoloog zei: ‘Kom maandag maar, dan halen we haar.’ Vreselijk om zo behandeld te worden. Dat is ook de reden waarom mijn broer (al snel na mijn zus) en ik (nog eens twee jaar later) geboren zijn in Leuven, in het beste universitaire ziekenhuis in de ruime omstreken. Er mocht niets misgaan.

Moeke maakte na de geboorte van Thieu een kunstwerk over de kwetsbaarheid van het prille leven. Een groot opstaand werk met een vijftal grote vleugels in papier-maché, dat bedoeld is voor buiten. Het moet ‘vergaan’ door weer en wind, precies omdat het die fragiliteit uitbeeldt. Maar de titel ervan geeft hoop: *Vive la vie!*

Creëren heeft ze altijd gedaan: weven, breien, naaien, tekenen, schilderen, koken om dan terug bij de textiele kunsten te belanden. Het kon enkel in haar vrije tijd, want ze combineerde werken met de zorg voor het gezin. Beperkte uren om haar artistieke honger een beetje te kunnen stillen.

Ze was vaak ongerust. Ze leerde me de eerste regel van het leven: ‘Wees voorzichtig.’ De tweede regel leerde jij me: ‘Durf!’ Die twee tegenstrijdigheden vatten het leven samen.

VOOR ALTIJD HERFST

Begin er maar aan, hé, Goedele. Drie dagen rouwverlof. Er moet een begrafenis geregeld worden. Waarvoor een stramien bedacht is. Omdat men veronderstelt dat de geliefden in zak en as zitten en toch niet voor zichzelf kunnen denken. En, ach, alles zal wel goed zijn, zeker?

Maar mijn overlevingsinstinct laat me niet in de steek. Ik regel het op de best mogelijke manier, de beperkte tijd tussen overlijden en begrafenis maakt het er niet gemakkelijker op.

Het is duidelijk dat we het niet gewoon zijn om jonge ouders te begraven. Welke rol geven we de kinderen? Ze worden behandeld alsof het om kleinkinderen gaat van een gestorven grootouder. We weten niet hoe we ons moeten gedragen tegenover halfwezen. De theorie zegt dat je de waarheid moet vertellen aan kinderen en ze moet voorbereiden op wat komen gaat. Maar wat als je papa geen ziekbed kent? Als er geen enkele aankondiging is van de dood? Als het leven haar smerigheid ten volle toont? Als niets nog zeker is? Wie

begeleidt hen dan? Als slachtofferhulp ons gerust probeert te stellen, omdat de kinderen toch al vertrouwd zijn met de dood? Niet door een overleden huisdier, maar doordat moeke een jaar eerder gestorven is. Help?

Inderdaad, de kinderen weten al wat ‘dood zijn’ betekent.

‘Iemand niet meer in het echt kunnen zien,’ zoals Jeroom het enkele maanden na moekes dood zo mooi formuleerde. Dus veronderstelt men dat de kinderen ook wel zullen weten hoe het is om een dode vader te hebben. Het maakt me woest. Ja, kinderen zijn veerkrachtig, ja, er moet over gepraat worden, en ja, toon het verdriet maar bij hen.

Maar wie neemt de jongens mee op het ritme van hun verdriet?

En dan stuurt de babysit ineens een bericht met de vraag hoe laat ze er vanavond moet zijn. We gingen normaal uit eten en feesten. De vrienden worden langzamerhand veertig. En de mijlpalen van decennia die voortschrijden, die vieren we. Het wordt anders vanavond. Ik antwoord de babysit dat het niet meer nodig is.

Dat jij plots bent overleden. Eén zin
die alles samenvat. Eén zin die de rest
van mijn leven tekent, hertekent.

Alsof de regisseur wat drama wil
toevoegen. Gewoon met één pennentrek. Een sms van tien woorden.

Met de bijhorende twee obligate standaardwoorden terug: *innige deelneming*. Nooit begrepen waarom we die uitdrukking gebruiken. Met het woord ‘innig’ zijn we in andere betekenissen spaarzaam. Een innige omhelzing vraagt lef. En die ‘deelneming’? Deelnemen in wat? Een poging om deel te nemen in mijn verdriet? Hoe dan? Twee woorden die mij dus zeer weinig zeggen. Woorden die niet meer aan jouw boek toegevoegd kunnen worden. Jouw boek is ineens dichtgeslagen. Maar in onze boeken zul je nog ontelbaar veel bladzijden vullen.

Als mijn tranen van inkt waren, dan
konden we boeken blijven drukken.
Vanavond zullen er handen gedrukt
worden: de jouwe en de mijne.
Ze zullen allebei koud zijn.

Zwarte dag.

Begrafenis-dag.

Nu-ga-je-echt-van-me-weg-dag.

Jij wordt as.
Hout en man versmolten.
Veel man.
Weinig as.

Hier zitten we dan. Jij ligt daar. De eerste rij op een begrafenis. Jouw begrafenis. Dit was niet de afspraak, toch? Wij zouden samen oud worden. We zouden met verlepte lijfjes op een bank gaan zitten en mijmeren over ons leven. Over onze liefste schatten, Thieu en Jeroom, en over onze liefde. Een liefde die zo immens groot is. Wij zien elkaar graag. En we weten dat van elkaar.

Het is een mooie afscheidsviering. Al mijn energie en liefde zitten erin. Het is een viering die je verdient. Een om je te eren. Met persoonlijke woorden, vrienden en familie, muziek van Nick Cave en een 'pijnfuif' met Duvels en pistolets. Mooi en warm. Volle kerk.

Maar ik blijf leeg achter. Ik wil jou een mooi afscheid geven, maar beseft eens te meer dat ik zelf geen afscheid heb kunnen nemen. Niet alleen omdat je zo plots gestorven bent, maar ook niet in de paar dagen erna. Niemand heeft me verteld wat kon. Niemand heeft me op mijn rechten gewezen.

Ik had je zo graag nog even willen meenemen. Als grote ijsblok om mijn hoofd te verkoelen. Ik had nog naast je willen liggen. Ik had bij je willen zijn.

Niemand heeft met mij de opties overlopen.

Wat wilde ik nog graag van je bewaren? Het hemd dat je droeg toen je viel, was blijkbaar al weggegooid. Zomaar. Zonder te vragen of ze mochten. Te veel bloed. Alsof je het slaapkleed waarin je bevalt zomaar weggooit. Te veel bloed. Waarom kennen we de mogelijkheden niet? En waarom vertelt niemand die wanneer het zover is?

Ik poets mijn tanden met jouw borstel. Dat moet het dichtst bij kussen komen. Jouw speeksel in mijn mond. Hoelang zal ik je blijven proeven?

We praten over gisteren. Thieu zegt dat het eigenlijk een feest was.

Een feest van verdriet, maar wel een
feest, want er waren vriendjes en
frisdrank à volonté.

'Als iemand trouwt, is het een feest van vreugde. Mama, hadden jullie vreugde op jullie trouwfeest?' Hij heeft gelijk. Hij legt de vinger nu al op de wonde. Eén dag na de begrafenis vat hij de essentie samen: we vieren het leven, we vieren vreugdevolle data, maar we weten niet hoe we dat met de dood moeten doen. We herhalen dat moment liefst ook niet. (Huwelijks)verjaardagen mogen blijvend gevierd worden, maar sterfdata zetten we niet in het groot op de kalender. De kans is evenwel groot dat ik veel meer rouw- dan trouw-jubilea zal moeten vieren.

Tweede nieuwjaarsdag. Moekes verjaardag. 66 zou ze worden. Hopla, ineens een nieuw jaar, alsof alles ineens een jaar verder is. Ik tel nog steeds in maanden. De tijd gaat inderdaad zomaar voort. Daar moet niemand iets voor doen. De tijd gaat snel. Ik walg van de berekeningen – over het verleden, maar nog meer over de toekomst. De tijd is wreed. De tijd herinnert me eraan hoe lang jij er al niet meer bent en dat is te lang.

Wanneer we op deze druiligere zaterdagavond terug naar Antwerpen rijden, pep ik mezelf op: ‘Focus op overleven, dag per dag, Goedele.’ Geen *happy new year*, geen nieuw jaar, gewoon een nieuwe dag. Maar Thieu is plots erg verdrietig. Hij zegt dat hij heel bang is, vraagt of wij het nog fijn zullen hebben samen. Hij huilt. En terwijl ik mijn oppompende zinnen voor mezelf aan hem herhaal, huil ik mee. Het lukt me niet ze kracht bij te zetten, want ik geloof er zelf niet in. Ik geef toe dat ik ook bang ben, dat we verdrietig mogen zijn, maar dat we er voor elkaar zullen zijn. Dag per dag.

Thieu wacht, snikt en zegt dan: ‘Ja, tot zo’n dag, zeker. Je weet wel welke dag, mama?’

Ik kan hier niets tegen inbrengen. We proberen de onvoorspelbaarheden en gevaren van het leven ver weg te houden. Voor onszelf en zeker voor onze kinderen. Maar een zoon die op zijn negende zijn vader verliest tussen het slapen en het ontwaken, heeft de grootste gruwel ervaren. Die kan ik voor niets meer behoeden. Die is terecht bang. Bang voor de wereld. Bang voor het leven.

Dag per dag. Zonder die ene dag.

Jerome is even bang. Vooral bang dat ik ook zal sterven. Waar moeten ze dan wonen? En kan hij dan nog naar dezelfde

school? Ik probeer hem gerust te stellen. Maar tegelijk zeg ik dat ik ook heel bang ben. Bang dat hun iets zal overkomen.

Jerome wil meer vechtbewegingen kennen om inbrekers te lijf te gaan. En hij wil uitvinder worden om mensen langer te laten leven. En om mensen in de eerste week na hun dood nog één dag tot leven te wekken. Eén dag. Om afscheid te kunnen nemen. Dat laatste zegt hij er niet bij, maar ik voel dat hij dat bedoelt.

‘Een week mag ook, dan kunnen we nog naar Bobbejaanland én gaan paintballen.’

Soms, meestal in het avondlijke schemeruur – het uur tussen licht en donker, tussen rusten maar nog net niet slapen – wordt mijn treurende, tere lijf overspoeld met liefde voor mijn jongens. Ik weet dat zij de kracht zijn.

Zij kunnen het drijfzand van mijn zijn doen overstromen met een warme vloed. Zij geven zuurstof aan dood vlees. Zij zijn het beste medicijn voor mijn verdrietziekte. Tussen onze jongens in het grote bed kan ik weer voort tot morgenvroeg.

Ik ontdek dat er al veel troostzinnen zijn geschreven in boeken vol poëzie. De kunst is om ze op de juiste momenten in je leven te vinden. Geschreven letters die raken. Ook podcasts heb ik recent ontdekt. Ik val ermee in slaap. Alsof ik dan niet alleen ben. De magie van de radio. Een stem die me vergezelt naast de eenzaamheid in mijn hoofd.

Verdriet, trauma en lastigheden zetten aan tot schrijven en vertellen, en toch weten we er zo weinig over. Ik begrijp die discrepantie niet goed. Er wordt veel gecreëerd vanuit droefheid, maar we leren zo weinig over pijn. Alsof we enkel handvatten aangereikt krijgen voor succes en vreugde. Voor alles wat daar niet in past, moeten we het zelf maar uitzoeken.

Neem me mee.

Weg.

Kus me.

Til me op.

Raak me aan.

Neem me mee.

Ik wil weg.

Nu.

Adem.

In.

Uit.

Weg.

Ver weg.

Zweven of vallen.

Maakt niet uit.

Weg.

Desnoods alleen.

Ergens in het midden zal ik je vinden.

Of niet.

Maakt niet meer uit.

Dan ben ik weg.

Iedereen stuurt me voortdurend columns en quotes van Hannelore Bedert door. Fijn dat ze de dingen zo helder schrijft. Fijn dat het gelezen wordt. Fijn dat jullie dan aan mij denken.

Maar het doet verdorie ook pijn. Pijn omdat zij de enige is die jullie waarschijnlijk kennen in een soortgelijke situatie. Ik weet ondertussen: er zijn er nog meer. Mannen en vrouwen die plots veel te jong sterven. Pijn omdat ik niet geschokt ben door wat ze schrijft. Omdat ik er zelf doorheen ga. Omdat het me niet meer kan schokken. Omdat het zelf zo donker voelt bij mij. Misschien doet dat nog het meeste pijn.

Zwaar verdriet dat me niet meer raakt. Hoe kan ik er dan nog zijn voor iemand anders?

Verdriet tekent een mens. Het enige cliché dat wel klopt. Letterlijk én figuurlijk. Rimpels en overhangende oogleden. Aha, mijn lichaam doet dus toch zijn uiterste best om mijn innerlijk te veruiterlijken. Wat zitten we toch knap in elkaar!

Ik voel het schuim van onze liefde bubbelen en borrelen in mijn lijf. Schuim waarin ik me wil laten vallen, hopen dat ik blijf zweven en verlicht versterkt verder kan. Of verstikt het schuim me?

WORDT HET OOIT LENTE IN DE HERFST?

'Ik zou papa nog eens graag een knuffel geven.'

Er is nog zoveel dat ik heb: mezelf, mijn jongens, mijn vrienden, mijn familie.

En toch wordt dat voortdurend weggeduwd door wat ik niet meer heb. Hoe kan wat er niet meer is, zoveel sterker zijn dan wat er wel nog is?

**Waarom ervaren we een lege kamer
groter dan een volle?**

Omdat de leegte van het gemis perfect is en het volledige dat nooit helemaal kan zijn?

De natuur trekt zich van weinig iets aan. Onze mooie magnolia volgt een jaarlijkse cyclus: hij bloeit vroeg in de lente en biedt in de zomer heerlijk schaduw met een dicht bladerdak.

Hoe hard het najaar ook is geweest, er volgen knoppen en ontluikende bloemen. Om jaloers op te zijn.

Misschien past de herfst beter bij de
dood. Het seizoen van kale takken.
Maar misschien ook helemaal niet.
Rouw is van alle seizoenen, van
ijskoud tot oververhit, van kaal en
leeg tot overwoekerd.

Van donkerte tot *cracks* om het licht binnen te laten.

Om tussen alle lelijkheid door schoonheid proberen te zien.

Wat wil ik met mijn werk?

Het vergt vaardigheden die ik precies kwijt ben. Ik wil het liefst in de zon gaan zitten.

Maar mijn werk biedt ook afleiding, invulling en financiële zekerheid. Zekerheid voor wat? Voor een onzeker bestaan?

Ik worstel. Ik wil tijd voor mezelf. Hoe valt alles te combineren? Het is veel.

Ik word er moe van. Ik ben moe. Het voelt alsof ik veel moet. Niets meer mag.

Hoe pas ik in het oude zonder ooit weer de oude te zijn? Wat moet er aangepast worden? Wat niet?

Hoe kan mijn omgeving me helpen die nieuwe ik te vinden?

Er is niet gewoon tijd nodig om dan terug naar het oude te gaan. Er is tijd nodig om het oude aan te passen aan het nieuwe, zonder te weten wat dat nieuwe juist is. Het is anders. Dat staat vast. Alleen de inhoud van *anders* ken ik niet. Nog niet.

Ik probeer te vertragen. Ik haal echte boter en loop door naar de bakker voor een goed gebakken stokbrood. Omdat ik er de tijd voor neem. Omdat ik er de tijd voor kan nemen. Omdat niet alles altijd snel moet. Vreemd. Het is een cliché, maar waar.

Door gebeurtenissen die zo
ingrijpend zijn, die ons tegen de
grond smakken, worden we ons
weer bewust van die grond.

Het blijft niet enkel meer bij lezen of filosoferen over ‘Is dit het nu?’, ‘Zouden we het niet rustiger aan doen?’, ‘Moeten we niet meer tijd maken voor elkaar?’ Jouw dood – jouw plotse dood – heeft me neergeslagen. Daar kan geen enkel boek tegenop. Het trauma heeft alle kracht in zich om me stop te zetten. Overeind krabbelen moet ik zelf doen. Alle eerdere tips blijven daarvoor onvoldoende.

Voelen. Stap voor stap. Richting zoeken.

Beginnen bij het begin. Echte boter en verse soep, die ik maar op te warmen heb. Een gekregen diepvriesdoosje dat zich ontpopt als warmte. Dat is al heel veel voor nu.